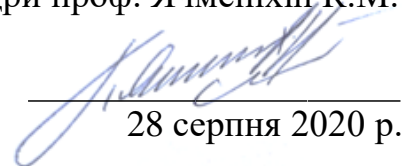

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри проф. Ячменіхін К.М.

28 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ
ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
ТА РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ**

Спеціальність 032 Історія та археологія

2020–2021 навчальний рік

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 року

Розробник: **Кеда Марина Костянтинівна**, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Історія країн Європи та Америки доби Середньовіччя та раннього Нового часу»: вивчення історії країн Західної цивілізації з V до середини XVII ст.

Навчальна дисципліна «Історія країн Європи та Америки доби середньовіччя та раннього Нового часу» розрахована на студентів історичних факультетів закладів вищої освіти з урахуванням наявності у них базового рівня знань (середньої освіти), які навчаються за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки бакалавра. Він побудований згідно вимог кредитної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах та узгоджений з примірною структурою змісту навчального курсу, рекомендованого Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS).

Історія країн Європи та Америки доби середньовіччя та раннього Нового часу є частиною вузівського курсу всесвітньої історії і спрямована на вивчення історії країн західної цивілізації з V до середини XVII ст. Дисципліна складеться з двох частин: 1) історія країн Європи та Америки доби середньовіччя та 2) історія країн Європи та Америки раннього Нового часу. Запропонована в рамках дисципліни періодизація є умовною, оскільки якісні зміни в історичному процесі не співпадали на різних територіях євразійського та американського континентів.

Період середньовіччя та раннього Нового часу є важливим етапом в історії людства. В епоху середньовіччя в цей час виникають народи, нації і держави сучасної Європи, відбувається зародження і становлення нових соціальних і політичних відносин. В цей час продовжується розвиток християнського віровчення, виокремлюються римсько-католицька, православна та протестантські церкви, виникають численні неофіційні рухи і течії. В цей період формуються найважливіші духовні цінності сучасної Європи, зароджуються університети, нового злету набуває філософська думка, література та мистецтво. До скарбниці світової цивілізації увійшли надбання міської та рицарської культури. В надрах середньовіччя зароджується гуманістичне мислення і гуманістична культура, які знайдуть своє продовження в епоху Відродження.

Зміст першого тематичного модулю складає матеріал тем, присвячених історії Раннього Середньовіччя (V – середина XI ст.). Основна увага приділяється кризі Римської імперії і античного суспільства, Великому переселенню народів, утворенню варварських королівств, процесу формування феодалізму.

Другий модуль охоплює зміст тем, у яких викладена історія Високого Середньовіччя (середина XI–XIII ст.). Поглиблено вивчаються соціально-економічні та суспільні відносини, демографічні, убаністичні процеси цього періоду у Франції, Англії, Німеччині, Італії та країнах Піренейського півострова. Детально вивчаються середньовічні міста, історія католицької церкви і хрестових походів.

Третій модуль включає теми, які висвітлюють події Пізнього Середньовіччя (XIV–XV ст.) і розкривають кризу середньовічної цивілізації. Значну увагу приділено політичним та соціально-економічним подіям провідних європейських країн – Франції, Англії, Німеччини, Італії, Іспанії. Розглядаються ключові питання середньовічної культури, вивчаються твори тогочасної літератури.

Друга частина дисципліни присвячена періоду раннього Нового часу, який охоплює приблизно півтора століття, і став одним із найважливіших етапів у розвитку людства. В історичній науці поширена думка, що ці півтора століття за насиченістю подіями і змінами, які дали могутній імпульс подальшому розвитку західної цивілізації, не поступались попередньому тисячолітньому періоду Середньовіччя. Програма курсу має на меті дати студентам цілісне уявлення про глибокі зміни, що відбувалися у всіх сферах тогочасного життя країн Європи, коли в процесі розкладу традиційних суспільних структур формувались матеріальні та соціокультурні підвалини сучасної цивілізації, показати єдність історичного процесу і різноманітність його шляхів у рамках цієї єдності, виявити дію загальних законів суспільного розвитку.

Основний зміст першого тематичного модулю цієї частини складають теми, пов'язані з Великими Географічними відкриттями, початком європейської колонізації та виникненням капіталістичних відносин в країнах Західної Європи. У другому модулі розглядаються теми, присвячені соціально-економічним зрушенням в Німеччині в кінці XV– на початку XVII ст., Реформації в Німеччині та Швейцарії, Конрреформації. На практичних заняттях детально аналізуються засадничі принципи протестантизму. Третій модуль присвячений історії Іспанії, Англії, Франції в XVI – першій половині XVII ст.

Самостійна робота на денному відділенні полягає здебільшого в опрацюванні літературних джерел кожного з періодів, на заочному – в підготовці контрольної роботи на одну з обраних тем.

У процесі викладання матеріалу актуалізуються набуті знання, навички, вміння, життєвий досвід студентів, вивчається наукова спадщина вітчизняних і зарубіжних істориків. Значну увагу приділено проблемам, пов'язаних з процесом розкладу традиційних суспільних структур в країнах Західної Європи і формуванням матеріальних та соціокультурних підвалин сучасної європейської цивілізації.

Формою контролю якості знань, вмінь та навичок, здобутих у ході опрацювання модулів, є система завдань, яка будується на основі поступового підвищення їх складності та вимагає оперування основними прийомами розумової діяльності, передбачає збільшення ступеня активності й самостійності студента в навчальній діяльності.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	4	4
Кількість годин:	120	120
- лекції	26	12
- практичні / семінарські	20	8
- лабораторні	-	-
- індивідуальні завдання	-	-
- самостійна робота студента	74	100

Статус навчальної дисципліни : обов'язкова

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та фахові компетентності), що формуються у процесі вивчення дисципліни «Історія країн Європи та Америки доби Середньовіччя та раннього Нового часу»:

- ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою.
- ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

СК 13. Здатність визначати причинно-наслідкові зв'язки розвитку людської цивілізації, основні етапи її становлення.

СК 14. Здатність визначати загальні закономірності та особливості історичного розвитку країн світу, визначати місце історії України у контексті світової історії.

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

- ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.
- ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.
- ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.
- ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.
- ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки детальні знання про певний історичний період або проблему.
- ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.
- ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.
- ПРН 15. Застосовувати набуті спеціальні компетентності на широкому громадсько-політичному та суспільному рівнях, аргументувати важливість соціальних функцій історика в сучасному суспільстві.

Критерії оцінювання результатів навчання

а) робота на практичному занятті

Усна відповідь, доповідь, виконання завдань

на практичному занятті

до 5 балів

Активність (доповнення, запитання)

до 4 балів

б) самостійна робота

до 5 балів

в) модульна контрольна робота (тестове завдання)

до 5 балів

г) творча робота

до 5 балів

Робота на практичному занятті оцінюється за такими критеріями: 5 бали – здобувач освіти у повному обсязі опрацював програмовий матеріал, має глибокі та міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, робить аргументовані висновки; може узагальнювати та застосовувати набуті знання; 4 бали – відповідь містить незначні неточності; 3 бали – студент може відтворити основні положення програмового матеріалу, його відповідь неповна; 2 бали – студент лише частково відтворює основний матеріал, відповідь містить значні неточності. 1-4 бали – студент доповнює відповіді своїх товаришів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Структура та тематичний план навчальної дисципліни

ЧАСТИНА I.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ

ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Змістовий модуль 1. Раннє Середньовіччя V – середина XI ст.

Криза Римської імперії й античного суспільства. Велике переселення народів, утворення “варварських” королівств. Франкська держава. Візантія. Етно-політичні процеси в Європі до кінця X ст. Церква в раннє Середньовіччя.

Вступ. Медієвістика як наука та навчальний предмет.

Походження і зміст поняття «Середні віки» та «феодалізм». Основні риси Середньовіччя. Традиційний характер середньовічного суспільства. Періодизація історії Середніх віків. Місце середньовічної цивілізації в історії людства, її внесок у світову культуру. Історія Середніх віків і сучасність. Основні джерела та література з історії Середніх віків, методи роботи над ними під час вивчення курсу.

ТЕМА 1. Криза Римської імперії і античного суспільства. Варварські племена до V ст. н.е.

Криза Римської імперії і античного суспільства. Проблема переходу від Античності до Середніх віків у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Криза античного рабоволодіння. Розвиток нових форм землеволодіння. Емфітевсіс і пекулій. Патронат і комендація. Еволюція колонату. Натуралізація господарства. Економічний спад III – V ст. Зміни у соціальній структурі Римської імперії. Імператорська влада і зростання політичної самосвідомості великих землевласників. Реформи Діоклетіана і Костянтина I. Криза античних релігійних культів і світогляду.

Перетворення християнства в державну релігію. Християнська церква. Єретичні і народні рухи.

Варварські племена до V ст. н.е. Кельти і германці. Господарство і суспільний лад стародавніх кельтів. Завоювання Римом кельтських племен, їх романізація. Римська Британія у I – V ст.

Стародавні германці. Господарство, суспільний устрій і релігія стародавніх германців. Аграрні відносини. Народні збори. Община та її еволюція. Початок майнового розшарування. Виникнення військової влади. Германські племена і Римська імперія. Перші вторгнення германців на територію Римської імперії. Початок варваризації імперії.

ТЕМА 2. Велике переселення народів. Падіння Західної Римської імперії. Утворення “варварських” королівств.

Передумови та причини великого переселення народів і масових вторгнень варварських племен на територію Римської імперії у IV – V ст. Готський союз у Причорномор’ї. Навала гунів. Вторгнення вестготів на територію Римської імперії. Утворення вестготського королівства. Вандальсько-Аланська держава у Північній Африці. Вторгнення гунів у Західну Європу. Переселення бургундів і утворення бургунського королівства. Походи Аттили та їх роль у послабленні Римської імперії. Держава Одоакра в Італії. Отсготи в Італії. Остготське королівство і завоювання його Візантією. Утворення Лангобардського королівства в Італії. Його відносини з папством. Соціально-економічні, політичні і етнічні зміни в Західній Європі у V – VI ст. Загальні результати і значення “варварських” завоювань.

ТЕМА 3. Франкська держава.

Франкське завоювання Галії. Утворення франкської держави Меровінгів. Прийняття франками християнства. Господарство і суспільний лад франків. Франкська община та її еволюція в V – VII ст. Розпад родинних зв’язків. Поява алоду і виникнення общини-марки. Соціальне розшарування. Зростання великої земельної власності. Магнати. Послаблення центральної влади та дроблення франкської держави за часів правління спадкоємців Хлодвіга. Піднесення майордомів Австразії. Об’єднання франкських земель за часів Піпіна Геристальського.

Франкська монархія Каролінгів. Карл Мартелл та його боротьба з арабами. Бенефіціальна реформа. Часткова секуляризація церковних земель. Перехід королівського титулу до Піпіна Короткого. Союз із папством. Утворення папської держави у Середній Італії. Зростання франкської держави за часів Карла Великого. Завоювання лангобардської Італії та земель саксів, війни з аварами, західними слов’янами та арабами. Утворення Іспанської марки. Організація управління за часів Карла Великого. Заснування імперії.

Розвиток засад феодальних відносин у Каролінгській державі. Завершення перевороту в аграрних відносинах, зростання світського і церковного землеволодіння. Утвердження земельної, судової і особистої залежності селянства.

Прекарій і прекарні відносини. Комендація. Імунітет. Васалітет і зародження феодальної ієрархії. Структура вотчини. Становище і категорії залежного селянства. Панування натурального господарства. Посилення децентралізації і занепад імператорської влади. Розпад імперії Карла Великого. Верденський поділ і його наслідки.

ТЕМА 4. Європа в кінці раннього Середньовіччя (IX – середина XI ст.).

Політична й етнічна карта Європи в IX – X ст. Набіги арабів, угорців, норманів.

Франція у IX – середині XI ст. Початок формування французького королівства. Територія та етнічний склад населення. Політична роздробленість. Королівська влада за часів останніх Каролінгів і перших Капетингів. Соціальна ієрархія. Становище селян. Соціальні рухи.

Італія у IX – середині XI ст. Політична роздробленість Італії. Основні області і держави Італії. Відмінності у характері економічного розвитку у Північній, Середній і Південній Італії та Сицилії. Розвиток італійського міста, ремесла і торгівлі. Міжусобиці і зовнішні вторгнення. Підкорення Північної і Середньої Італії німецькими королями та його наслідки.

Німеччина у IX – середині XI ст. Виникнення німецької раньосередньовічної держави. Саксонська династія. Церковна політика Оттонів. Італійська політика німецьких королів і утворення імперії. Початок наступу німецьких феодалів на землі полабських слов'ян. Політика королів франконської династії. Послаблення центральної влади. Політична криза другої половини XI ст. Початок боротьби за інвеституру. Саксонське повстання. Крах церковної політики німецьких імператорів. Вормський конкордат.

Англія до середини XI ст. Завоювання країни англосаксами. Англосаксонські королівства в VI – IX ст.. Особливості соціально-економічних відносин. Усталеність общинних порядків. Соціальна структура суспільства. Залежне населення. Об'єднання англосаксів під владою Екберта. Боротьба проти скандинавських вторгнень. Альфред Великий і його політика. Боротьба з данцями в кінці X – на початку XI ст. Англія під владою Кнута Датського. Відновлення незалежності Англії.

Північна Європа у IX – X ст. “Епоха вікінгів” у Північній Європі. Походи вікінгів, їх характер. Своєрідність генези феодалізму у Скандинавських країнах. Суспільно-політичний лад, релігія і культура скандинавів у раннє Середньовіччя. Заселення Ісландії. Відкриття Америки.

Іспанія до середини XI ст. Іспанія при вестготах (VI – початок VIII ст.). Арабо-мусульманське завоювання Іспанії. Мусульманське панування в Іспанії у VIII – XI ст. Кордовський халіфат та його розпад. Утворення іспано-християнських держав і початок Реконкісти. Соціально-економічний і політичний устрій Астуро-Леонського королівства у VIII – X ст. Початок підвищення Кастилії. Наварра, Арагон і Каталонія в IX – X ст. Наслідки першого етапу Реконкісти.

ТЕМА 5. Церква в раннє Середньовіччя.

Прийняття Костянтином Великим християнства. Оформлення християнської догматики. Релігійні дискусії. Аріанство. Вселенські собори і отці церкви. Августин

Аврелій. Християнське вчення про спасіння і світоустрій. Церква і таїнства. Становлення доктрини папства. Уявлення про взаємини церкви і світської влади. Процес християнізації германських і кельтських племен у IV – V ст. Церква у варварських королівствах. Укріплення світської влади єпископів. Королівські церкви та їх взаємини з папством. Римські місіонери в Англії.

Християнська аскеза і виникнення чернецтва. Раннє чернецтво у Західній Європі. Розповсюдження статуту св. Бенедикта Нурсійського. Ірландське і англосаксонське чернецтво. Англосаксонські місіонери на континенті. Християнізація германських земель. Реформа св. Боніфація. Союз Каролінгів з папством. Створення світської держави пап. “Костянтинів дар”. Каролінгська теократія і система імперської церкви. Право приватної церкви.

Папство у другій половині IX – на початку XI ст. “Темне століття” в історії папства. Криза церковного життя в кінці IX – на початку XI ст.

Змістовий модуль 2. Високе Середньовіччя (середина XI – XIII ст.).

Феодалізм та його сутність. Середньовічне місто. Католицька церква і хрестові походи. Країни Європи в XI – XIII ст.

ТЕМА 1. Соціально-економічні, демографічні та суспільні відносини.

Зміни в екології країн Західної Європи. Кліматичні умови. Зрушення в сільському господарстві. Традиційні форми обробки землі та розповсюдження трипільної сівозміни. Збільшення посівних площ. Колонізація. Підвищення врожайності. Технічні винаходи. Гірнична справа. Будівництво. Транспорт. Збільшення народонаселення.

Феодалізм та його сутність. Проблема феодалізму в історичній літературі. Види і форми власності на землю та їх специфічні риси. Роль дрібного селянського господарства у середньовічній економіці. Основні форми феодальної ренти. Васально-ленна система. Ієрархічно-станова структура суспільства. Демографічні процеси. Населення. Утвердження феодальних відносин в країнах Західної Європи. Характер середньовічного права. Соціальна структура ранньосередньовічного суспільства. Побут, звичаї і повсякденне життя знаті. Селяни і селянська община. Побут і умови життя селян.

ТЕМА 2. Середньовічне місто.

Міста та їх економічні і політичні функції у раннє Середньовіччя. “Урбанізація” в період розвинутого Середньовіччя. Теорії походження середньовічних міст в історичній літературі. Відмінності середньовічного міста від античного. Зовнішній вигляд середньовічних міст Західної Європи. Комунальний рух. Боротьба міст з сеньйорами і виникнення міського самоврядування. Міське право і комунальні вольності.

Просте товарне господарство в середньовічному місті. Ремесло та його цехова організація. Роль цехів у житті міста, їх функції. Структура цеху, становище майстрів, учнів та підмайстрів. Роль міст у розвитку торгівлі і кредитної справи в

країнах Західної Європи. Купецькі об'єднання. Вплив міст на розвиток товарно-грошових відносин і соціально-економічне життя суспільства.

Населення, соціальні відносини у середньовічному місті. Бюргери і патриціат. Боротьба цехових ремісників проти патриціату. Загострення протиріч між майстрами і підмайстрами. Позастанові і маргінальні прошарки міського населення. Євреї у середньовічних містах. Єврейське гетто. Повсякденне життя і побут міщан.

ТЕМА 3. Католицька церква і хрестові походи.

Завершення процесу християнізації Європи. Загострення конфронтації між західною і східною церквами. Церковна схизма 1054 р. Утворення римсько-католицької і греко-православної церков. Структура католицької церкви. Піднесення папства. Чернецтво і монастирі. Чернецькі ордени. Ключійський рух і реформа Григорія VII. Боротьба за інвеституру і заборона права на приватні церкви. Встановлення папської теократії. Піднесення папства у XII – XIII ст. Вчення про індульгенції. Зміни в масовому світогляді у XII ст. Єресі другої половини XII – XIII ст. Вчення вальденсів і катарів. Утворення жербуючих орденів. Домініканці та францисканці. Інквізиція.

Хрестові походи. Передумови хрестових походів та їх характер. Становище на Близькому Сході у другій половині XI ст. Візантія та її боротьба з турками-сельджуками. Роль папства і католицької церкви у підготовці хрестових походів. Клермонський собор. Початок хрестового руху. Перший хрестовий похід. Держави хрестоносців на Сході. Єрусалимське королівство. Утворення духовно-рицарських орденів. Другий хрестовий похід. Держава Саладіна. Третій хрестовий похід. Завоювання Кіпру. Четвертий хрестовий похід і роль у ньому Венеції. Завоювання Константинополя. Латинська імперія. Останні хрестові походи, втрата хрестоносцями своїх володінь на Сході. Занепад хрестового руху. Наслідки хрестових походів. Зміцнення зв'язків зі Сходом. Вплив східної культури на Західну Європу. Історичні концепції хрестових походів у вітчизняній та зарубіжній історіографії.

ТЕМА 4. Франція в XI – XIII ст.

Економічний розвиток Франції в XI – XIII ст. Зростання міст. Відмінності між містами Північної та Південної Франції. Боротьба міст з сеньйорами. Комунальний рух у Північній Франції та Фландрії. Вплив міст і товарно-грошових відносин на французьке село у XII ст. Розповсюдження грошової ренти і початок ліквідації серважу.

Зміцнення королівської влади у XII – XIII ст. Боротьба королів з великими землевласниками. Союз королівської влади з містами. Філіп II Август та Плантагенети. Альбігойські війни і приєднання Лангедоку. Реформи Людовіка IX.

ТЕМА 5. Англія в XI – XIII ст.

Нормандське завоювання та його вплив на соціально-економічний та політичний розвиток Англії. Завершення процесу феодалізації. Своєрідність ленної системи. “Книга страшного суду” і становище селянства в кінці XI ст. Розвиток міст.

Посилення королівської влади. Королівська влада і церква. Королівська влада і міста.

Соціально-політичний розвиток Англії в XII – XIII ст. Феодальні уособиці в Англії у першій половині XII ст. Зміцнення королівської влади за часів Генріха II Плантагенета. Судова і військова реформи Генріха II Плантагенета. Центральне і місцеве управління. Завоювання Ірландії. Спроби захоплення Шотландії.

Основні напрямки політичного розвитку Англії в XIII ст. Зовнішня і внутрішня політика Іоанна Безземельного. Велика хартія вільностей. Генріх III. Політична криза в Англії у другій половині XIII ст. Виникнення парламенту. Його структура та функції. Особливості станової монархії в Англії.

ТЕМА 6. Німеччина в XI – XIII ст.

Розвиток сільського господарства в XI – XIII ст. Особливості аграрних відносин та їх еволюція в XI – XIII ст. Розвиток грошової ренти. “Чиста сеньйорія”. Соціальні протиріччя на селі і виступи селян. Виникнення і розвиток міст в Німеччині в XI – XIII ст. Економічні і соціальні передумови становлення системи територіальних князівств. Міста і центральна влада. Німецька колонізація земель полабських слов'ян і балтійських народів. Італійська політика німецьких імператорів. Боротьба Фрідріха I Барбаросси з папою і Ломбардською лігою. Продовження боротьби з папством за часів Фрідріха II. Крах італійської політики німецьких імператорів у середині XIII ст. Посилення самостійності територіальних князівств у другій половині XII – XIII ст. Утворення Швейцарського союзу.

ТЕМА 7. Італія в XI – XIII ст.

Особливості соціально-економічного розвитку Італії в XI – XIII ст. Нерівномірність розвитку різних регіонів Італії. Піднесення міст та їх боротьба з сеньйорами в XI – XII ст. Міські комуни і їх поступове перетворення в міста-держави. Роль міст у політичному розвитку Італії. Місто і село. Розвиток товарно-грошових відносин на селі. Зміни у становищі селянства. Ранній розвиток грошової ренти в XI – XII ст. Сільські комуни і їх поступове підпорядкування містам.

Особливості аграрного і соціально-політичного розвитку Папської області в XI – XIII ст., її роль в політичному житті Італії. Арнольд Брешианський і Римська республіка. Особливості розвитку Північної Італії.

Завоювання Південної Італії та Сицилії норманами в XI ст. Утворення Сицилійського королівства у XII ст. Вплив норманського завоювання на розвиток феодальних відносин. Особливості розвитку міст Сицилійського королівства. Політика Гогенштауфенів в Італії. Боротьба міст Північної і Середньої Італії з німецькими імператорами. Ломбардська ліга міст у боротьбі з Фрідріхом I Барбаросою. Роль папства у боротьбі проти німецьких імператорів. Гвельфи і гібеліни.

ТЕМА 8. Країни Піренейського півострова в середині XI – XIII ст.

Мусульманська Іспанія у другій половині XI – XIII ст. і християнські держави Піренейського півострова.

Реконкіста та її вплив на соціальний і політичний розвиток держав Піренейського півострова. Роль селянства, міст і дворянства в Реконкісті. Духовно-рицарські ордени. Успіхи Реконкісти у XIII ст.

Особливості економічного і політичного розвитку Арагону, Кастилії та Португалії. Особливості формування станової монархії в цих державах. Королівська влада і кортеси. Становище селянства у Кастилії, Арагоні та Каталонії.

Змістовий модуль 3. Пізнє Середньовіччя (XIV – XV ст.).

Криза середньовічної цивілізації. Країни Європи доби пізнього Середньовіччя. Цивілізації Доколумбової Америки. Розвиток культури.

ТЕМА 1. Криза середньовічної цивілізації.

Політична карта Європи у XIV – XV ст. Проблема XIV ст. в історичній літературі. Зміни в конфесійних, політичних, економічних і соціальних відносинах. Поширення римського права. “Чорна смерть” 1348 р. та її соціально-демографічні наслідки для країн Європи. Селянські повстання. Соціально-політичні рухи в містах. Зміни в соціальній структурі. Загострення соціальних протиріч. Криза Імперії. Посилення турецької загрози для країн Центральної та Західної Європи. Початок формування націй і національних держав. Національні держави і церква. Еволюція станової монархії. Становлення централізованих монархій. Початок абсолютизму. Зміни у світогляді.

ТЕМА 2. Франція у XIV – XV ст.

Зміни в аграрних відносинах. Скорочення доменіального господарства. Сеньйорія. Зміни у соціальному і політичному розвитку міст. Успіхи у процесі централізації країни. Посилення королівської влади. Політика Філіпа IV. Приєднання Шампані. Боротьба за Фландрію. Королівська влада і папство. Виникнення Генеральних штатів, їх функції та повноваження. Структура станового представництва. Характер станової монархії у Франції.

Столітня війна. Причини і початок Столітньої війни. Поразки французів поблизу Кресі та Пуатьє. Генеральні штати 1356 р. і проекти державних реформ. Опозиція третього стану. Березневий ордонанс 1357 р. Повстання у Парижі 1358 р. Жакерія. Реформи Карла V і зміцнення французької держави. Відновлення війни з Англією. Військові успіхи Франції. Міжусобні війни у Франції в кінці XIV – на початку XV ст. Бургундці та арманьяки. Народні повстання у містах і селах. Повстання кабош’єнів. Відновлення Столітньої війни. Поразка французів під Азенкуром. Окупація англійцями Північної Франції. Жанна д’Арк і народний рух проти англійської окупації. Поразка Англії. Кінець Столітньої війни.

Економічний і політичний розвиток Франції в XV ст. Посилення державної централізації. Податкова і військова реформи Карла VII. Людовік XI та його боротьба з великими землевласниками. Введення постійного війська і постійних податків. Занепад Генеральних штатів. Завершення політичного об’єднання Франції в кінці XV ст.

ТЕМА 3. Англія в XIV – XV ст.

Економічні і соціальні зміни в англійському селі. Еволюція манора. Розвиток товарно-грошових відносин і процес комутації селянських повинностей. Захоплення общинних земель. “Чорна смерть” та її наслідки. “Робітниче законодавство”. Сеньйоріальна реакція. Проповідь Уїкліфа. Лоларди, Джон Болл. Повстання Уота Тайлера. Програми і вимоги повсталих селян. Наслідки і значення повстання. Проблема кризи феодалізму в Англії XIV – XV ст. у вітчизняній та зарубіжній літературі.

Аграрні відносини та їх розвиток в Англії в кінці XIV – XV ст. Звільнення селян від особистої залежності. Оренда. Основні категорії англійського селянства. Розвиток промисловості і торгівлі у XV ст.

Ланкастерська династія. Повстання Джека Кеда. Війна Алої та Білої троянд. Династія Йорків та її політика. Меркантилізм. Посилення королівської влади. Прихід до влади Тюдорів. Початок правління династії Тюдорів.

ТЕМА 4. Німеччина у XIV – XV ст.

Соціально-економічний розвиток Німеччини у XIV – XV ст. Розвиток сільського господарства і становище селян. Особливості аграрних відносин в німецьких землях. Розвиток гірничного виробництва. Утворення великих торгових компаній. Зародження антимонопольного руху. Нові явища у промисловості і торгівлі.

Міста і союзи міст у XIV – XV ст. Імператори і територіальні князівства. “Золота булла” Карла IV Люксембурга і закріплення роздробленості Німеччини. Опозиційний рух у містах. Селянські рухи у XV ст. Політична криза імперії в XV ст. і спроба імперських реформ. Політичні памфлети. “Реформація імператора Сігізмунда” та “Реформація імператора Фрідріха III”. Становище папської церкви у Німеччині.

ТЕМА 5. Італія у XIV – XV ст.

Особливості аграрного розвитку Північної і Середньої Італії у XIII – XIV ст. Розвиток товарно-грошових відносин і зміни у становищі селянства. Повстання Дольчіно. Рух тукінів.

Розклад цехового устрою і зародження капіталістичних відносин у містах Північної Італії та Тоскани. Ранні форми мануфактури. Проблема ранніх капіталістичних відносин в Італії в історичній літературі. Відмінності у політичному устрої різних міст-держав Північної та Середньої Італії. (Венеція, Генуя, Флоренція). Повстання чомпі у Флоренції.

Економічний і політичний розвиток Папської області у XIII – XV ст. Повстання Коли ді Рієнцо у Римі і його поразка. Особливості економічного і політичного розвитку Південної Італії у XIII – XV ст. Становище селянства. Міста.

Посилення централізації Сицилійського королівства за часів Фрідріха II Гогенштауфена. Боротьба Фрідріха II з папою за володіння у Північній та Середній Італії. Анжуйська та Арагонська династії у Південній Італії. Економічний розвиток Італії у XV ст. Встановлення тиранії у містах Північної та Середньої Італії. Тиранія Медичі у Флоренції.

ТЕМА 6. Іспанія в епоху пізнього Середньовіччя.

Соціальний і політичний розвиток Кастилії, Арагону і Португалії. Об'єднання Кастилії з Арагоном і утворення єдиного Іспанського королівства. Соціально-політичний розвиток Іспанії у XV ст. Селянські війни у Каталонії та їх результати. Іспанські міста. Католицька церква та інквізиція в Іспанії. Завоювання Гранади Іспанцями і завершення Реконкісти.

ТЕМА 7. Скандинавські країни в XI – XV ст.

Своєрідність розвитку аграрних відносин у скандинавських країнах. Уповільненість розкладу общинно-родових відносин і соціального розшарування. Християнізація скандинавських народів. Утворення Датського, Шведського і Норвезького королівств.

Зростання великого світського і церковного землеволодіння. Зміни у становищі селянства. Селянський рух та його вплив на соціальний і політичний лад Данії, Швеції та Норвегії.

Розвиток феодалізму у Норвегії, Данії і Швеції у XIV ст. Завоювання Фінляндії. Вальдемар IV Датський. Перемога над знаттю, боротьба проти Ганзи. Кальмарська унія. Підкорення Данією Швеції та Норвегії. Боротьба Швеції за незалежність. Повстання Енгельбректа. Відновлення унії. Скандинавські країни у другій половині XV ст.

ТЕМА 8. Міжнародні відносини в Європі в XI – XV ст.

Характер міжнародних відносин в XI – XV ст. Західна Європа і країни Сходу в XI – XIII ст. Зміни у співвідношенні сил на міжнародній арені в XIV – XV ст. Столітня війна та її міжнародні наслідки. Поширення вогнепальної зброї.

Міжнародне значення боротьби Литви а також Польщі та інших слов'янських народів з німецькою експансією у XV ст. Гуситські війни та їх міжнародне значення.

Турецькі завоювання на Балканах в XIV – XV ст., їх вплив на етнополітичну та економічну ситуацію в Європі.

ТЕМА 9. Народи Америки до початку європейської колонізації.

Первісне населення Америки. Населення Північної Америки до кінця XV ст. Племена арктичної зони (ескімоси і алеути). Племена північно-західного узбережжя (тлінкіти та інші). Індіанці східної частини Північної Америки (ірокези та інші). Лісові мисливські племена Канади (кучини та інші). Індіанці прерій: дакота, команчі, арапахі, чайєни. Каліфорнійські індіанці. Індіанці південного заходу Північної Америки (пуєбло та інші). Заняття і громадські порядки населення Північної Америки.

Населення Південної Америки до початку XVI ст. Вогнеземельні. Індіанці пампи. Індіанці Східної і Південної Бразилії (ботокуди, канелья, шаванти та інші). Індіанці тропічних лісів Амазонки і Оріноко (араваки, тупі-гуарані і кариби). Основні заняття і громадські порядки населення Південної Америки.

Стародавні народи Мексики і Центральної Америки. Держава та культура Майя. Релігія та наукові знання Майя. Писемність Майя та її розшифрування. Астеки їх господарство та суспільний лад. Релігія і культура ацтеків. Держава ацтеків у XV – на початку XVI ст.

Стародавні народи Південної Америки. Держава інків. Кечуа та інші народи держави інків. Господарство, суспільний лад, релігія і культура інків. Школи, наукові знання, література та мистецтво інків. Господарство, суспільний лад і культура чибча-муїсків.

ТЕМА 10. Католицька церква у пізнє Середньовіччя.

Початок кризи папської церкви. Єретичні рухи пізнього Середньовіччя. Пантеїстичні та містичні вчення. Занепад папства у XIV – XV ст. “Авійньонський полон” пап. Велика Схизма і багатопапство. Соборний рух у XV ст. Обмеження політичних претензій папства у XV ст. Зародження ідеї церковної реформації. Гуманістична критика папської церкви. Піднесення зовнішнього культу католицької церкви. Зростання руху за благочестя і побожність. Зміни у світогляді. Посилення есхатологічних настроїв.

ТЕМА 11. Середньовічна культура.

Історичні умови і витоки формування середньовічної культури. Занепад культури в Західній Європі після варварських вторгнень. Роль християнства і церкви у розвитку середньовічної культури. Ставлення церкви до античної спадщини. “Каролінгське відродження”. Виникнення церковних і монастирських шкіл. Народна культура раннього Середньовіччя. Героїчні пісні, епічні поеми, оповіді, саги, легенди. Латина і народні мови.

Розвиток культури в XI – XV ст. Світогляд середніх віків. Теологія і філософія. Розвиток схоластики. Дискусія між номіналістами і реалістами. П’єр Абеляр і Бернар Клервоський. Фома Аквінський та його теологічна система. Аверроїсти, Сігер Брабантський. Філософія Миколи Кузанського. Зародження досвідного знання. Уявлення середньовічних людей про світ, простір, час, суспільство та становий устрій. Ставлення до багатства, бідності та праці. Ментальність, світ емоцій, форми поведінки середньовічної людини.

Освіта і виховання. Система світської освіти. Виникнення і розвиток середньовічних університетів. Структура і організація навчального процесу в університетах.

Рицарська культура. Поезія провансальських трубадурів. Міннезінгери. Міська культура та її характер. Поезія вагантів. Франсуа Війон. Нові віяння. Данте Аліг’єрі. Народна творчість. Театр. Архітектура. Романський і готичний стилі. Скульптура і живопис. Житло. Культура побуту. Одяг і мода.

Культура Візантії. Значення античної спадщини для розвитку візантійської культури. Наукові знання, література, архітектура, образотворче мистецтво. Піднесення культури у Візантії у IX – XII ст. Пізньовізантійська культура. Культурні зв’язки Київської Русі з Візантією.

ТЕМА 13. Раннє відродження і гуманізм в Італії XIV – XV ст.

Проблема гуманізму і відродження у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Історичні передумови виникнення культури Відродження. Розвиток наукових знань. Поняття “Відродження” в історичній літературі. **Ранній гуманізм.** Програма нової культури. Франческо Петрарка і Джованні Бокаччо. Громадянський гуманізм

(Леонардо Бруні, Маттео Пальмієрі, Аламанно Рінуччіні). Лоренцо Валла та його етична концепція. Вчення про людину Леона Баттістти Альберті. Флорентійський неоплатонізм (Марсіліо Фічіно, Джованні Піко делла Мірандола). Характер гуманістичної ідеології.

Мистецтво Раннього Відродження та його представники у XIV – XV ст. Джотто, Мазаччо, Донателло, Брунеллескі, Альберті. Роль гуманізму в зміні середньовічного світогляду. Вплив італійського Відродження на розвиток культури в інших країнах Європи.

ЧАСТИНА II.

ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ

РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

Тема 1. Соціально-економічні та політичні процеси в країнах Західної Європи у XVI – першій половині XVII ст.

Демографічні процеси у Європі XVI – першій половині XVII ст. Природні, екологічні та кліматичні умови існування людини. Зміни у ставленні людей до природи. Підвищення продуктивності сільського господарства. Нові культури. Підвищення врожайності.

Розвиток продуктивних сил в промисловості. Джерела енергії, металургія, розповсюдження техніки. Вдосконалення друкарського верстату і поширення книгодрукування. Оптичні інструменти. Військова техніка. Успіхи кораблебудування і судноплавства. Транспорт і комунікації. Зв'язок успіхів техніки з розвитком науки.

Процес первісного нагромадження капіталу, його специфічні риси в окремих країнах Європи. Нові форми організації виробництва. Мануфактура та її форми. Поширення найманої праці. Еволюція цехів та їх місце у виробництві. Зміни в аграрних відносинах. Розповсюдження оренди. Фермерство. Торгівля. Ринки, ярмарки, біржі, банки та їх роль в розвитку економіки. Товариства і компанії купців і підприємців. Проблема раннього капіталізму у вітчизняній та зарубіжній історіографії.

Поширення кризових явищ у традиційному суспільстві. Початок розкладу станового устрою і сеньоріальних відносин. Посилення майнової і соціальної диференціації. Зростання позастанових прошарків населення. Загострення соціальних протиріч. Соціальні рухи і революції. Релігійний розкол.

Абсолютна монархія у країнах Західної Європи, її характерні риси. Проблема виникнення абсолютизму в історичній літературі. Формування націй. Національні рухи у Західній Європі.

Тема 2. Великі географічні відкриття і колоніальні загарбання кінця XV – першої половини XVII ст.

Причини і передумови Великих географічних відкриттів. Плавання португальців вздовж західного берега Африки. Бартоломео Діаш. Христофор Колумб і відкриття Америки. Чотири експедиції Колумба. Америго Веспуччі.

Васко да Гама. Відкриття морського шляху в Індію, його наслідки. Створення португальської колоніальної імперії. Фернандо Магеллан і перша навколосвітня подорож. Поділ світу між Іспанією та Португалією. Іспанські конкістадори. Завоювання Мексики, Центральної та Південної Америки. Іспанська колоніальна імперія другої половини XVI — першої половини XVII ст. Іспанізація, християнізація та метисизація.

Географічні відкриття другої половини XVI – першої половини XVII ст. Пошуки північно-східного та північно-західного шляхів у Китай (Р. Ченслер, В. Баренц, Г. Гудзон та інші). Голандські колоніальні загарбання в XVII ст. Колоніальні загарбання Англії і Франції у XVII ст.

Наслідки Великих географічних відкриттів. Переміщення головних торгових шляхів. Розвиток світової торгівлі. Революція цін, її соціальні наслідки. Роль колоніального грабунку в процесі первісного нагромадження капіталу.

Тема 3. Розвиток наукових знань у Європі у XVI – першій половині XVII ст. Новий світогляд.

«Наукова революція» XVI – XVII ст. Поширення географічних знань. Розвиток природознавства. Нова астрономія. Геліоцентрична система. М. Коперник, Дж. Бруно, Г. Галілей, Т. Браге, Й. Кеплер. Відкриття у фізиці та математиці. Вивчення гідростатики, електричних явищ. Аналітична геометрія, алгебра. С. Стевін, У. Гілберт, Е. Торічеллі, П. Ферма, Р. Декарт, Б. Паскаль, Дж. Кардано. Розвиток хімії, геології, ботаніки, зоології, медицини. Г. Бауер (Агрікола), К. Гесснер, Т. фон Гогенгейм (Парацельс), А. Везалій, М. Сервет, У. Гарвей.

Новий світогляд. Особливості гуманістичного руху XVI ст. Натурфілософія. П. Помпонаці, Б. Телезіо. Філософський скептицизм. М. Монтень. Філософія першої половини XVII ст. Ф. Бекон, Р. Декарт, П. Гассенді. Нове вчення про суспільство і державу. Політичні теорії. Н. Макіавеллі, Ж. Боден, Г. Гроцій. Уявлення про рівність. Соціальні утопії. Т. Мор, Т. Кампанелла.

Література і мовознавство. Театр, музика. Образотворче мистецтво. Архітектура. Стилї художньої творчості. Академії. Народна культура і творчість.

Тема 4. Німеччина в кінці XV — на початку XVII ст.

Священна Римська імперія на початку XVI ст. Економічний розвиток Німеччини на зламі XV–XVI ст. Загострення соціальних протиріч. Зростання опозиції католицькій церкві. Німецький гуманізм.

Початок Реформації. Мартін Лютер, його вчення та діяльність. Вормський едикт. Утворення різних течій і напрямків Реформації. Лицарське повстання та його поразка.

Селянська війна 1525 року та її основні райони. Роль міст і міського населення в Селянській війні. «Лист-тези» і програма «Дванадцять статей». Гейльбронська програма. Наслідки Селянської війни.

Радикальна Реформація після Селянської війни. Мюнстерська комуна. Еволюція лютеранства і релігійно-політична боротьба у 1526–1545 рр. Шмалькаденські війни (1546–1555 рр). Аугсбургський релігійний мир. Проблема характеру Реформації та Селянської війни в історіографії.

Німеччина в другій половині XVI ст. «Друге видання» кріпосництва. Посилення територіальних князів. Релігійно-політична боротьба у другій половині XVI – на початку XVII ст.

Тема 5. Реформація у Швейцарії.

Політичний устрій і економічний розвиток Швейцарії на зламі XV – XVI ст. Передумови Реформації. У. Цвінглі та його вчення. Цвінгліанська Реформація у Цюріху. Соціально-політична і конфесійна боротьба у Швейцарії у 20-ті роки XVI ст. Наслідки цвінгліанської Реформації.

Ж. Кальвін та його вчення. Основні положення кальвінізму, його релігійно-етичні принципи. Кальвіністська Реформація в Женеві. Поширення кальвінізму в Європі. Кальвінізм і релігійні війни та ранньобуржуазні революції.

Тема 6. Контрреформація.

Причини і передумови Контрреформації. Тридентський собор та його постанови. Зміцнення позицій папства у другій половині XVI – на початку XVII ст. Посилення інквізиції. “Індекс заборонених книг”. І. Лойола та заснування ордену єзуїтів. Його структура. Вплив єзуїтів на соціально-політичне життя європейських країн. Місіонерська діяльність єзуїтів. Контрреформація і культура. Наслідки Контрреформації.

Тема 7. Скандинавські країни у XVI – першій половині XVII ст.

Особливості розвитку скандинавських країн у ранній Новий час.

Данія. Соціально-економічний розвиток у XVI ст. Спроба встановлення абсолютизму на початку XVI ст. Реформи Христіана II. Громадянська війна 30-х рр. XVI ст. Королівська Реформація. Боротьба за панування на Балтиці у другій пол. XVI ст. Данія в першій пол. XVII ст.

Швеція. Боротьба проти данського панування і розрив Кальмарської унії. Реформація. Соціально-економічний розвиток у другій пол. XVI – першій половині XVII ст. Експансія в Прибалтиці. Густав II Адольф. Швеція і Тридцятилітня війна. Перетворення Швеції у велику державу. Фінляндія у XVI–XVII ст.

Норвегія. Особливості соціально-економічного розвитку. Закріплення датського панування і особливості Реформації. Норвегія в першій пол. XVII ст.

Тема 8. Італія в XVI – першій половині XVII ст.

Початок Італійських війн. Савонарола і відновлення республіки у Флоренції. Подальший хід Італійських війн, їх наслідки. Іспанське панування в Італії.

Економічний розвиток Італії в XVI – першій половині XVII ст. Зміни в аграрному устрої. Соціально-політична структура італійських держав. Реформація і Контрреформація в Італії. Народна боротьба проти іспанського гноблення. Рух в Калабрії і Сіцилії. Повстання Мазаньєло в Неаполі.

Італійський Ренесанс XVI ст. Леонардо да Вінчі, Рафаель Санті, Мікеланджело Буанаротті, Тіціан Вечелліо. Інквізиція і передова наукова думка. Дж. Бруно, Г. Галілей, Дж. Ваніні. Т. Кампанелла та його «Місто сонця». Італійська література. Драматургія і театр. Італійська музика. Народження опери.

Тема 9. Іспанія в XVI - першій половині XVII ст.

Іспанія у складі імперії Карла V. Державно-політичний устрій Іспанії. Тимчасове економічне піднесення Іспанії в першій половині XVI ст.

Кастильські міста та їх зіткнення з абсолютизмом. Повстання міських комун Кастилії (“комунерос”) та його поразка. Війни Карла V. Іспанія на чолі католицької реакції. Філіп II, його політика. Війни з Англією, Францією і Нідерландами. Специфічні риси іспанського абсолютизму.

Економічний занепад Іспанії в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. Вигнання морисків з Іспанії. Невдачі зовнішньої політики Іспанії в XVII ст. Відокремлення Португалії. Втрата північної частини Нідерландів.

Розвиток іспанської культури в XVI–XVII ст. Іспанський гуманізм, його своєрідність. Мігель Сервет та інші. Література. Шахрайський роман. Мігель де Сервантес, його творчість. Драматургія. Лопе де Вега, Педро Кальдерон. Архітектура. Живопис. Ель Греко, Дієго де Веласкес.

Тема 10. Англія у XVI - на початку XVII ст.

Промисловість і торгівля. Початок аграрного перевороту. Королівські закони проти бродяг і жебраків. Розвиток фермерства. Селянський рух проти обгороджувань. Економічна політика Тюдорів.

Особливості англійського абсолютизму. Реформація Генріха VIII. Англіканська церква. Спроба реставрації католицької церкви за Марії Тюдор. Остаточне утвердження протестантизму за Єлізавети I. Англіканський символ віри.

Англійські торгово-колоніальні компанії другої половини XVI ст. Англо-іспанська боротьба на морях. Рейди в Іспанію та її колонії. Боротьба зі змовами Марії Стюарт та її страта. Розгром “Непереможної армади”, його наслідки. Перші колонії англійців в Америці. Англійська колонізація Ірландії. Англо-шотландські відносини.

Культура Англії в XVI ст. Англійський гуманізм. Оксфордський гурток. Томас Мор і його “Утопія”. Драматургія. Крістофер Марло, Бен Джонсон. Уільям Шекспір, його творчість. Англійський театр. Гуманіст і філософ Френсіс Бекон.

Тема 11. Нідерланди в XVI – першій половині XVII ст.

Нідерланди у складі імперії Карла V. Соціально-економічний розвиток Нідерландів у XVI ст. Особливості розвитку окремих провінцій. Формування

капіталістичних відносин. Соціальні наслідки економічних змін. Особливості політичного устрою Нідерландів. Поширення реформаційних ідей у першій половині XVI ст.

Посилення католицької реакції за Філіппа II. Поширення кальвінізму в Нідерландах. Дворянсько-аристократична та буржуазна опозиція. Назрівання революційної ситуації. Іконоборське повстання. Каральна експедиція герцога Альби і його репресії в Нідерландах. Лісні та морські гези. Принц Оранський і дворянська еміграція.

Повстання в Голландії і Зеландії, його наслідки. Похід герцога Альби на північ Нідерландів. Поразка іспанців під Лейденом. Повстання в Брюсселі і перехід влади до Генеральних штатів. «Гентська пацифікація». Хуан Австрійський, його політика. «Комітети 18-ти». Контрреволюційний рух у південних провінціях. Арраська унія. Утрехтська унія і утворення Республіки Сполучених провінцій. Міжнародне становище новоутвореної республіки. Загибель В. Оранського. Поразка революції у Фландрії і Брабанті. Іспано-голландські війни в кінці XVI – першій пол. XVII ст.

Республіка Сполучених провінцій в першій половині XVII ст. Розвиток капіталістичних відносин в промисловості і сільському господарстві. Роль Голландії у світовій торгівлі та судноплавстві. Голландська колоніальна імперія. Політичний устрій республіки. Соціально-політична боротьба в Голландії в першій половині XVII ст.

Культура Нідерландів у XVI ст. Риторичні товариства. Гуманістичний рух. Еразм Роттердамський, Георг Кассандер, Філіпп Марнікс. Образотворче мистецтво. Ієронім Босх, Пітер Брейгель та інші.

Голландська культура у XVII ст. Філософська і політична думка. Йоган Алтузій, Гуго Гроцій, Бенедикт Спіноза. Образотворче мистецтво. Франс Халс, Рембрант ван Рейн та інші.

Фламандське мистецтво. Питер Пауль Рубенс, Антоні Ван-Дейк, Якоб Йорданс та інші.

Тема 12. Франція у XVI – першій половині XVII ст.

Економічний розвиток Франції у XVI ст. Структура французького суспільства. Розвиток абсолютизму в першій половині XVI ст. Зовнішня політика. Італійські війни. Французька реформація, її особливості. Поширення кальвінізму. Гугеноти “релігійні” та “політичні”.

Причини і передумови Гугенотських війн. Їх перший період. Сен-жерменський мир. Тимчасове примирення ворожих таборів. Варфоломійська ніч, її наслідки. Другий період Гугенотських війн. Утворення Гугенотської конфедерації та оформлення політичної ідеології гугенотів.

Третій період війн і організація Католицької ліги. Війна трьох Генріхів. Паризька ліга і повстання парижан проти Генріха III. Вбивство Генріха III і кінець династії Валуа. Боротьба Генріха IV з лігерами, його перехід у католицизм. Кінець Гугенотських війн. Нантський едикт.

Зміцнення центральної влади за Генріха IV. Його економічна політика. Сюллі. Лаффема. Полегшення становища селян; обмеження сваволі відкупників. Зовнішня політика Генріха IV. Його вбивство.

Генеральні штати 1614 р. і розбіжності між станами. Зміцнення абсолютизму за Рішельє. Іntenдант і центральний апарат. Боротьба з сепаратистськими тенденціями феодальної знаті. Війна з гугенотами. “Едикт милості”. Зовнішня політика Рішельє.

Тема 13. Міжнародні відносини у XVI – першій половині XVII ст. Тридцятилітня війна.

Характер міжнародних відносин у XVI ст. Оформлення дипломатичної служби. Італійські війни. Франко-габсбурзькі і англо-іспанські протиріччя. Відносини між Османською імперією і європейськими державами. Боротьба між країнами Північної Європи за панування на Балтиці.

Загострення міжнародних протиріч у Європі на початку XVII ст. Утворення Євангелічної унії та Католицької ліги. Повстання 1618 р. в Чехії. Перший (чесько-пфальцький) період Тридцятилітньої війни. Поразка чехів під Білою горою. Зміна воєнно-політичної ситуації в Центральній Європі на користь католицького табору.

Датський період війни. Вторгнення Христіана IV у Німеччину. Альбрехт Валенштейн. Поразка данців і військ Євангелічної унії. Любецький мир. «Реституційний едикт».

Шведський період війни. Густав II Адольф і його прагнення встановити шведську гегемонію в Північній Європі. Вторгнення шведів в Німеччину, їх успіхи. Битва при Лютцені, її наслідки. Загибель Валенштейна. Празький мир.

Франко-шведський період війни. Перемоги шведів і французів. Спустошення Німеччини. Вестфальський мир. Послаблення Священної Римської імперії. Посилення Франції та Швеції.

модуль	Теми	Лекції	Семінарські та практичні заняття	Самостійна робота	Лекції	Семінарські та практичні заняття	Самостійна робота
		Денна форма		Заочна форма			
Частина I. ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ							

1. Раннє Середньовіччя (V – XI ст.)	1. Вступ до курсу. Основні методологічні підходи, проблеми періодизації, джерела та історіографія.	2	-	4	2		2
	2. Переддень Європейського середньовіччя.		2	4			8
	3. Франкська держава.	2	2	4	2		4
	4. Європа у IX – XI ст.		2	4		2	4
2. Високе Середньовіччя (XI–XII ст.)	5. Середньовічне місто. Розвиток ремесла і торгівлі.	2	2	4			8
	6. Італійські міста за доби Середньовіччя: становлення республіканізму		-				8
	7. Хрестові походи і Реконкіста.	2	-	6	2		2
3. Пізнє Середньовіччя (XIV – XV ст.)	8. Станова монархія у Західній Європі XIII – XV ст.	2	-	4			2
	9. Християнство і католицька церква у V – XV ст.		-				8
	10. Цивілізації Доколумбової Америки	-		2			2
	11. Середньовічна культура.	2	2	6			6

Частина II. ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ РАННЬОГО НОВОГО ЧАСУ							
модуль		Лекції	Семінарські та практичні заняття	Самостійна робота	Лекції	Семінарські та практичні заняття	Самостійна робота
		Денна форма			Заочна форма		
1. Великі географічні відкриття	12. Нова доба – нові герої: особливості раннього Нового часу. Великі географічні відкриття. Виникнення капіталістичних відносин	4	4	8	2	2	6
2. Реформація та Контрреформація в Європі	13. Німеччина в кінці XV – на початку XVII ст. Реформація.		2	4		2	4
	14. Реформація у Швейцарії	2		4	2		6
	15. Контрреформація	2		4			4
3. Особливості розвитку Європи в ранній Новий час	16. Франція: на шляху до абсолютизму	2		4			6
	17. Іспанія в XVI - першій половині XVII ст.		2	4			8
	18. Англія в XVI - на початку XVII ст.	2		4		2	6
	19. Культура Європи та Америки раннього Нового часу.	2		4	2		6
	РАЗОМ	26	20	74	12	8	100

Теми практичних занять

Тематика практичних занять¹.

Тема 1. Стародавні германці I ст. до н.е. – IV ст. н. е. (2 год).

План:

1. Характеристика джерел.
2. Розвиток господарства (землеробство, скотарство, ремесло, обмінна торгівля).
3. Суспільно-політичний устрій.
4. Релігія стародавніх германців.

Тема 2. Суспільний лад франків в епоху “Салічної правди” (2 год).

План:

1. “Салічна правда” як історичне джерело.
2. Головні види господарської діяльності франків.
3. Еволюція франкської общини. Форми землеволодіння і землекористування. Аллод.
4. Соціальна структура франкського і галло-римського суспільства.
5. Суд за “Салічною правдою”.

Тема 3. Аграрні відносини у Франкському суспільстві у VII – IX ст. Помістя епохи Каролінгів. (2 год.)

План:

1. Характеристика джерел.
2. Імунітет і його роль в процесі феодалізації.
3. Виникнення залежного селянства (роль в цьому процесі прекарних відносин і патронату (комендації)).
4. Помістя епохи Каролінгів:
  - а) організація управління;
  - б) господарство.
5. Категорії залежних людей. Система і характер їх повинностей.

Тема 4. Виникнення і розвиток середньовічних міст (2 год.)

План:

1. Виникнення і становлення середньовічного міста.
2. Комунальний рух (на прикладах Італії, Франції, Німеччини, Фландрії). Типи міського самоврядування.
3. Соціально-правове становище міського населення і побут міщан.

Тема 5. Ремесло і торгівля у середньовічному місті XII – XV ст. (2 год).

План:

1. Організація торгівлі у Західній Європі.

¹ Методичні рекомендації та літературу до кожної теми див. в методичці Кеда М.К. Історія країн Європи та Америки доби Середньовіччя та раннього Нового часу. Пакет інформаційних матеріалів. – Чернігів, 2020 – 60 с. https://drive.google.com/file/d/1kCBz_OSP4jcL4CTyhWmDgovP_-IS_Df3/view?usp=sharing

2. Структура і функції середньовічного цеху.
3. Боротьба цехів з міським патриціатом.
4. Соціальна диференціація і боротьба в цехах у XIV – XV ст.

Тема 6. Виникнення капіталістичних відносин в країнах Західної Європи. (2 год.)

План:

1. Історичні передумови генези капіталізму в Західній Європі.
2. Процес первісного нагромадження капіталу, його форми і методи.
3. Капіталістична мануфактура XVI - XVII ст. (шляхи виникнення, типи і форми мануфактур).
4. Початок розвитку капіталізму у сільському господарстві :
  - а) здольщина, капіталістична оренда, фермерське господарство;
  - б) «друге видання кріпосництва» в країнах Центральної і Східної Європи.
5. Зміни соціальної структури суспільства в процесі генези капіталізму.
6. Абсолютна монархія XVI - XVII ст., її типологія.

Тема 7. Великі географічні відкриття і початок становлення колоніальної системи (XV – середина XVI ст.) (2 год.)

План:

1. Просування португальців уздовж Західного берега Африки. Бартоломео Діаш.
2. Відкриття морського шляху в Індію. Створення португальської колоніальної імперії.
3. Х. Колумб, його експедиції в Америку.
4. Перша навколосвітня подорож.
5. Завоювання Мексики іспанцями.
6. Завоювання Перу іспанцями.

Тема 4. Німецька Реформація, її головні напрямки. (2 год.)

План:

1. Німеччина в кінці XV - на початку XVI ст.: особливості політичного устрою та економічного розвитку, соціальна структура.
2. Основні положення вчення М. Лютера, еволюція його поглядів.
3. Радикально-бюргерська Реформація (А. Карлштадт, Г. Цвілінг).
4. Анабаптисти і Т. Мюнцер.
5. Селянська війна 1525 р. у Німеччині

Тема 7. Іспанія у XVI – першій половині XVII ст. (2 год.)

План:

1. Соціально-економічний розвиток Іспанії в першій половині XVI ст.
2. Повстання «комунерос».

3. Державний устрій Іспанії у XVI–XVII ст.
4. Філіпп II Габсбург, його політика.
5. Економічний занепад Іспанії в кінці XVI–XVII ст.

Самостійна робота² (74 години)

Середньовічна література Західної Європи. Тематичний модуль I. Героїчний епос.

1. «Поема про Беовульфа».
2. «Пісня про Нібелунгів».
3. «Старша Едда».
4. Ісландські саги.
5. Ірландські саги.
6. «Пісня про Роланда».
7. «Пісня про мого Сіда».
8. Цикл легенд про короля Артура.

Джерела:

1. Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах. – М., 1975.
2. Западноевропейский эпос. – Л., 1977.
3. Ирландские саги. – М.-Л., 1961.
4. Исландские саги. – М., 1956.
5. Исландские саги. Ирландский эпос. – М., 1973.
6. Песнь о Нибелунгах. – Л., 1972.
7. Песнь о Роланде. – М.-Л., 1964.
8. Песнь о Роланде. Коронование Людовика. Песнь о Сиде. Романсеро. – М., 1976.
9. Песнь о Сиде. – М.-Л., 1959.
10. Похищение быка из Куальнге. – М., 1985.
11. Старшая Эдда. Древнеиспанские песни о богах и героях. – М.-Л., 1963.

Література:

12. Веселая З.А. Сид Воитель // Запорожец Н.И. Книга для чтения по истории средних веков. – М., 1986. – С. 101 – 109.
13. Гуревич А.Я. История и сага. – М., 1977.
14. Європейське лицарство за середньовічним французьким та іспанським героїчним епосом: Пісня про Роланда, Пісня про мого Сіда // Історія західноєвропейського Середньовіччя: Хрестоматія / Упорядн. М.О. Рудь. – К., 2005. – С. 285 – 400.
15. Мельникова В.А. Меч и лира. Англосаксонское общество в истории и эпосе. – М., 1987.

² Детальну тематику та розподіл годин самостійної роботи, а також літературу до кожної теми див. в методичці Кеда М.К. Історія країн Європи та Америки доби Середньовіччя та раннього Нового часу. Пакет інформаційних матеріалів. – Чернівці, 2020 – 60 с. https://drive.google.com/file/d/1kCBz_OSP4jL4CTyhWmDgovP_-IS_Df3/view?usp=sharing

16. Самарин Р.М. Песнь о Роланде и проблемы литературного анализа // Самарин Р.М. Зарубежная литература: Учеб. пособие. – М., 1987. – С. 17 – 34.
17. Сен-Виктор П. де. Роланд // Сен-Виктор П. де. Боги и люди. Пер. с фр. – К., 1992. – С. 254 – 263.
18. Стеблин-Каменский М.И. Культура Исландии. – Л., 1967.
19. Стеблин-Каменский М.И. Мир саги. – Л., 1984.

Тематичний модуль II. Рицарська література.

1. Поезія трубадурів і міннезінгерів.
2. “Роман про Трістана й Ізольду”.
3. “Окассен і Ніколетта”.
4. Кретъєн де Труа “Івейн або рицар Лева”.
5. Вольфрам фон Ешенбах “Парсіфаль”.
6. Гартман фон Ауе “Бідний Генріх”.

Міська література.

1. Фабльо.
2. Роман про Лиса.
3. Поезія вагантів.
4. Франсуа Війон. Лірика.

Джерела:

1. Легенда о Тристане и Изольде. – М., 1976.
2. Песни трубадуров. – М., 1979.
3. Жизнеописания трубадуров. – М., 1993.
4. Пoesия трубадуров. Пoesия миннезингеров. Пoesия вагантов. – М., 1974.
5. Вийон Ф. Лирика. – М., 1981.
6. Пoesия вагантов. – М., 1975.
7. Роман о Лисе. – М., 1987.
8. Фаблио. Старофранцузские новеллы. – М., 1971.

Літаратура:

1. Февье Жан. Франсуа Вийон. – М., 1991.
2. Средневековый роман и повесть. – М., 1974.
3. Городская культура. Средневековье и начало нового времени. – Л., 1986.
4. Давиденко Г.Й., Акуленко В.Л. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження. – К., 2007.
5. Добиаш-Рождественская О.А. Культура западноевропейского средневековья. – М., 1987.
6. Иванов К.А. Трубадуры, труверы, миннезингеры. – М., 1997.
7. Мизхайлов А.Д. Старофранцузская городская повесть «фаблио» и вопросы специфики средневековой пародии и сатиры. – М., 1986.
8. Михайлов А.Д. Французский рыцарский роман и вопросы типологии жанра в средневековой литературе. – М., 1976.

9. Оссовская М. Рыцарь и буржуа. Исследования по истории морали. – М., 1992.
10. Хейзинга Й. Осень средневековья. – М., 1988.

Тематичний модуль 3. Західноєвропейська література раннього Відродження.

1. Данте Аліг'єрі “Божествена комедія”.
2. Джованні Бокаччо “Декамерон”.
3. Франческо Петрарка “Книга пісень”.
4. Джеффри Чосер “Кентерберійські оповідання”.
5. Італійська новела Відродження (Ф. Сакетті, П. Браччоліні, М. Банделло та ін.).
6. Французька новела (Ф. Віньель “Сто нових новел”).
7. Німецька новела (Бебель Г. “Фацетті”).

Джерела:

1. Бокаччо Д. Декамерон. – М., 1987.
2. Данте Алигьери. Божественная комедия. – М., 1968.
3. Итальянская новелла Возрождения. – М., 1957.
4. Новелла эпохи Возрождения. – К., 1990.
5. Новеллино. – М., 1984.
6. Петрарка Ф. Книга песен. – М., 1963.
7. Петрарка Ф. Избранная лирика.
8. Сакетти Ф. Новеллы. – М.-Л., 1962.
9. Чосер Д. Кентерберийские рассказы, – М., 1973.

Література:

1. Протопопова Д. Долгая дорога в Кентерберии («Кентерберийские рассказы» Джеффри Чосера как путевые заметки средневековых горожан) //История. – 2005. - № 18 (15 – 30 сентября). – С. 20 – 27.
2. Баткин Л.М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности. – М., 1989.
3. Бранка Б. Бокаччо средневековый, - М., 1983.
4. Давиденко Г.Й., Акуленко В.Л. Історія зарубіжної літератури середніх віків та доби Відродження. – К., 2007.
5. Девятайкина Н.И. Мироззрение Петрарки: этические взгляды. – Саратов, 1988.
6. Ревякина Н.В. Франческо Петрарка и формирование самосознания новой личности // Средние века. – М., 1986. – Вып. 49.
7. Хлодовский Р.И. «Декамерон». Поэтика и стиль. – М., 1982.

Література Італії і Нідерландів Високого та Пізнього Відродження:

1. Морально-етична концепція Н. Макіавеллі.
2. Італійська новела XVI – XVII ст. (Фіренцуола А., Граціні-Ласка Р., Банделло М., Парабоско Дж.).
3. Утопічний роман XVI – XVII ст. (Т. Кампанелла, А.Ф. Доні).
4. Заснування теорії міжнародного права в творах Гуго Гроція.

Джерела:

1. Европейская новела Возрождения. – М., 1974.
2. Итальянская новелла. / Новелла эпохи Возрождения. Сост.: Б.Б. Бунич-Ремизова. – К., 1990.
3. Кампанелла Т. Город Солнца. – М., 1954.
4. Макиавелли Н. Государь. – М., 1990.
5. Макиавелли Н. Избранные сочинения. – М., 1982.
6. Гроций Г. О праве войны и мира. Три книги... - М., 1956.
7. Утопический роман XVI – XVII вв. - М., 1971.

Література:

1. Баткин Л.М. Итальянское Возрождение : проблемы и люди. – М., 1995, С. 345-363.
2. Будкевич В.Г. Политико-правовые взгляды Гуго Гроция. / Сов. государство и право. 1984, №9.
3. Бурлацкий Ф.М. Загадка и урок Н. Макиавелли. – М., 1977.
4. Горфункель А.Х. Томазо Кампанелла. - М., 1969.
5. Косминский Е.А. Историография средних веков. Лекции. – М., 1963, С. 147-151 (анализ научных работ Г. Гроция).
6. Чиколони Л.С. Социальная утопия в Италии XVI - начала XVII вв. – М., 1980.
7. Штекли А.Э. «Город Солнца» : утопия и наука. - М., 1978.
8. Юсим М.А. Этика Макиавелли. – М., 1990.

Література Німеччини і Англії XVI - першої половини XVII ст.

Німецька література :

1. Себастьян Брант «Корабель дурнів».
2. Релігійно-філософські та морально-етичні ідеї в творах Еразма Роттердамського.
3. «Листи темних людей» - гостра сатира на католицьку церкву.
4. Національно-політичні ідеї в творах У. фон Гуттена.

Англійська література:

1. Ідеал суспільного устрою Т. Мора.
2. У. Шекспір. Історичні хроніки (на вибір).
3. Філософські, етичні і політичні ідеї в творах Ф. Бекона.

Джерела:

1. Бекон Ф. Новая Атлантида. Опыты и наставления нравственные и политические. - М., 1962.
2. Бекон Ф. Сочинения. В 2-х Т. - М., 1977-1978. Т. 1-2.
3. Брант С. Корабль дураков. Эразм Роттердамский . Похвала глупости. Навозник гониться за орлом. Разговоры запросто. Письма темных людей. Гуттен У. Фон. Диалоги. - М., 1986.
4. Гуттен У. Фон. Диалоги. Публицистика. Письма. - М., 1959.
5. Мор Т. Утопия. – М., 1978.
6. Мор Т. Эпиграммы. История Ричарда III. - М., 1973.

7. Хрестоматия по зарубежной литературе. Эпоха Возрождения. – М., 1959 – 1962. Т. 1-2.
8. Шекспир У. Полное собрание сочинений. В 8-ми Т. - М., 1957-1960.
9. Эразм Роттердамский . Философские произведения. – М., 1986.

Література:

1. Володарский В.М. Гуманистические взгляды Ульриха фон Гуттена. / Средние века, 1964. Вып. 24.
2. Григорьева И.Л. Представления Эразма о человеке. / Средние века. М., 1983. Вып. 46.
3. Материалы конференции к 500 – летию У. Фон Гуттена. / Культура Возрождения XVI в. – М., 1997, Ч. 1.
4. Михайленко Ю.П. Бекон и его учение. – М., 1975.
5. Осинковский И.Н. Т. Мор: утопический коммунизм , гуманизм , реформация. - М., 1978.
6. Пуришев Б.И. Очерки немецкой литературы XV – XVII вв. – М., 1955.
7. Цвейг С. Триумф и трагедия Эразма Роттердамского. / Цвейг С. Триумф и трагедия Эразма Роттердамского. Совесть против Кальвина. Монтень. Пер. с нем. - М., 2001.
8. Чиколини Л.С. Эразм Роттердамский и его время. - М., 1989.

Література Іспанії і Франції XVI - першої половини XVII ст.

Іспанська література:

1. Шахрайський роман («Життя Ласаріо з Термеса», Кеведо Ф. «Історія життя пройдисвіта на імя дон Паблос», Велес де Гевера Л. «Кульгавий біс», Солорсано А. «Севільська куниця»)
2. Гуманістичні ідеї в творах Мігеля Сервантеса.
3. Лопе де Вега. Історичні драми, трагедії, комедії (на вибір).
4. Іспанська новела Відродження (Ідальго Г. , Тірсо де Молина).

Французька література:

1. Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель».
2. Етичні погляди М. де Монтеня.
3. Політичні ідеї Ж. Бодена.

Джерела:

1. Боден Ж. «Шесть книг о государстве». Пер. с лат. / Антология мировой философии. Возрождение. - М., 2001.
2. Европейская новелла Возрождения. - М., 1974.
3. Испанская новелла. / Новелла эпохи Возрождения. Сост.: Б.Б. Бунич-Ремизова. – К., 1990.
4. Лопе де Вега. Избранные драматические произведения. - М., 1955. Т. 1-2.
5. Монтень М. Опыты. - М., 1981.
6. Плутувської роман. - М., 1975.
7. Рабле Ф. Гаргантюа и Пантагрюэль. - М., 1981.
8. Сервантес М. Назидательные новеллы. - М., Л., 1934.
9. Сервантес М. Хитроумный идальго дон Кихот Ламанчский. - М., 1970.

Література:

1. Багно В.Е. Дорогами «Дон Кихота»: Судьба романа Сервантеса. – М., 1988.
2. Бахтин М.М. Творчество Ф. Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. - М., 1965.

3. Большаков В.П. Монтень – великий гуманист епохи Возрождения. - М., 1983.
4. Затонский Д. А был ли Ф. Рабле ренессансным гуманистом? (Опыт «постмодернистской» интерпритации романа «Гаргантюа и Пантагрюэль») . Вопросы литературы. – М., 2000, № 5, С. 208-234.
5. Косминский Е. А. Историография средних веков. Лекции. - М., 1963, С. 113-117 (про політичні ідеї Ж. Бодена).
6. Силюнас В. История испанского театра. - М., 1995.
7. Штейн А.П. История испанской литературы. - М., 2001.
8. Эльфонд И.Я. Учение о государстве Ж. Бодена. / Культура Возрождения XVI в. - М., 1997.

Орієнтовний розподіл годин самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до курсу. Основні методологічні підходи, проблеми періодизації, джерела та історіографія. Середньовічна література Західної Європи. Тематичний модуль I. Героїчний епос.	6
2	Переддень Європейського середньовіччя. Підготовка до практичного 2. Середньовічна література Західної Європи. Тематичний модуль I. Героїчний епос.	6
3	Франкська держава. Підготовка до практичного 3. Середньовічна література Західної Європи. Тематичний модуль I. Героїчний епос.	6
4	Європа у IX – XI ст. Підготовка до практичного 4-5. Середньовічна література Західної Європи. Тематичний модуль I. Героїчний епос.	9
5	Середньовічне місто. Розвиток ремесла і торгівлі. Середньовічна література Західної Європи. Тематичний модуль II. Рицарська література. Міська література. Підготовка до практичного 6-7.	6
6	Італійські міста за доби Середньовіччя: становлення республіканізму Середньовічна література Західної Європи. Тематичний модуль II. Рицарська література. Міська література.	6
7	Хрестові походи і Реконкіста. Підготовка до практичного 8. Середньовічна література Західної Європи. Тематичний модуль II. Рицарська література. Міська література.	8
8	Станова монархія у Західній Європі XIII – XV ст. Середньовічна література Західної Європи. Тематичний	8

	модуль II. Рицарська література. Міська література. Підготовка до практичного 9-10	
9	Християнство і католицька церква у V – XV ст. Тематичний модуль 3. Західноєвропейська література раннього Відродження.	6
10	Цивілізації Доколумбової Америки. Тематичний модуль 3. Західноєвропейська література раннього Відродження. Підготовка до практичного 9	5
11	Середньовічна культура. Тематичний модуль 3. Західноєвропейська література раннього Відродження. Підготовка до практичного 10.	8
Усього годин на самостійну роботу		74

Методи навчання

1. Інтерактивні методи навчання (диспут; історичне моделювання);
2. Словесні методи навчання (лекція, бесіда);
3. Практичні методи навчання (виконання творчих завдань, підготовка доповідей, презентацій);
4. Проблемний виклад матеріалу;
5. Дослідницький метод навчання.

Методи контролю

1. Усне опитування, участь у груповій роботі;
2. Творчі роботи, презентації;
3. Контрольна робота.

Засоби діагностики успішності та якості навчання

- студентські проекти, презентації та виступи на практичних заняттях;
- усна відповідь;
- письмова робота.

Розподіл балів (денне відділення)

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на лекційному занятті	13	2	до 26
Робота на семінарському/практичному занятті	10	5	до 50
Самостійна робота (індивідуальні завдання, підготовка доповідей на конференції та круглі столи, статей, наукова робота, творчі завдання, участь в олімпіаді, проходження курсів на платформах Ptjmetheus, Coursera та ін. за погодженням з викладачем)	1	10	до 10
Екзамен	1	25	до 25
Усього:			до 100

Розподіл балів (заочне відділення)

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на лекційному занятті	6	4	до 24
Робота на практичному занятті	4	10	до 40
Самостійна робота: Підготовка контрольної роботи ³ Індивідуальні завдання, підготовка доповідей на конференції та круглі столи, статей, наукова робота, творчі завдання, участь в олімпіаді, проходження курсів на платформах Ptjmetheus, Coursera та ін. за погодженням з викладачем	1	20	до 20
	1	10	до 10
Екзамен	1	25	до 25
Усього:			до 100

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ЗА КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЮ СИСТЕМОЮ:**

Вид роботи	Денне	Заочне
а) робота на лекції (за курс) (активність роботи, ведення зошитів і написання конспектів)	26	24

³ Підготовка контрольної роботи є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не подав завчасно контрольну роботу, до екзамену не допускається.

б) робота на семінарському занятті	50	40
Відповідь на семінарському занятті	до 5 балів	до 10 балів
Запитання на семінарському занятті	до 1 бала	до 1 бала
Рецензування відповіді на семінарському занятті	до 1 бала	до 1 бала
Доповнення на семінарському занятті	1-5 балів	1-5 балів
Реферат	4 бали	4 бали
Самостійна та/або індивідуальна робота	До 10	До 20
модульна контрольна робота	До 50	-
екзамен	До 25	До 25

Ведення конспекту лекцій оцінюється за наступними критеріями: повнота, охайність, грамотність. Наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам, може бути оцінено від 18 до 26 балів; неохайне оформлення – від 8 до 17 балів; за відсутності конспекту окремих лекцій або недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті – від 1 до 7 балів.

Відповідь на семінарському занятті оцінюється за наступними критеріями:

5 балів (для денного) **10 балів** (для заочного) – студент у повному обсязі опрацював програмний матеріал (основну і додаткову літературу, джерела), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, виявляє розуміння історичних процесів, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконливо їх аргументувати, може аналізувати історичну інформацію, здатний презентувати власне розуміння, оцінку історичних явищ, має досить міцні навички роботи з історичною картою.

4 бали – студент вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури і джерел), узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними фактами, взятими з підручників, посібників історичних документів; може дати порівняльну характеристику історичних явищ, визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; узагальнювати та застосовувати набуті знання.

3 бали – студент загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питання, загалом правильно розуміє історичні терміни, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка.

2 бали – студент за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито.

1 бал – студент має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі дати, головний зміст матеріалу не розкрито.

Самостійна робота передбачає опрацювання проблем, винесених на самостійне опрацювання і може виконуватися у формі рефератів. В залежності від якості виконання оцінюється від 1 до 10 балів.

За виконання модульної контрольної роботи студенти можуть отримати максимально 50 балів. Неповна відповідь на запитання, в якій налічується багато неточностей, не достатнє володіння науковим апаратом оцінюється від 1 до 7 балів; відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки, оцінюється від 8 до 16 балів. Повна відповідь оцінюється від 17 до 24 балів.

Складання екзамену. Якщо студент отримав протягом навчальних модулів незадовільну оцінку (35–59 балів), то він може скласти іспит, але тільки з дозволу деканату. Кожен студент, що отримав більше 59 балів, має можливість підвищити свій рейтинг під час складання екзамену, але не більше, ніж на 25 балів.

Шкала оцінювання якості знань студентів:90–100 балів - *відмінно* (A);75–89 балів - *добре* (BC); 60–74 балів - *задовільно* (DE);35–59 балів - *незадовільно* з можливістю повторного складання (FX);0–34 балів - *незадовільно* з обов'язковим повторним курсом (F).

A (Відмінно)	90 – 100	Видатна робота з мінімальними помилками
B (Добре)	83 – 89	Вище середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками
C (Добре)	75 – 82	В цілому хороша робота, але з помітними помилками
D (Задовільно)	68 – 74	Пристойно, але із значними помилками
E (Достатньо)	60 – 67	Задовольняє мінімальні вимоги
FX (Не прийнято)	35 – 59	Необхідно виконати певну додаткову роботу для успішного складання (доопрацювати)
FF (Не прийнято)	0 – 34	Необхідна значна подальша робота (переробити)

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма
2. Робоча програма навчальної дисципліни
3. Методичні матеріали до практичних занять
4. Теми і завдання для самостійного опрацювання.
5. Матеріали до лекційних занять.
6. Практикум.

Рекомендовані джерела інформації⁴**Основні джерела:**

1. Кеда М.К. Практикум з історії Середніх віків країн Європи та Америки : Навч.-метод. посіб. для студентів пед. вишів. Чернігів : Вид. Лозовий В. М., 2011. 264 с.
2. Історія західноєвропейського Середньовіччя: Хрестоматія / Упорядн. М.О. Рудь. К., 2005.

Основна література:

1. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Т. 1. Раннє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги”, 2009. 496 с.
2. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Т. 2. . Високе і пізнє Середньовіччя: курс лекцій. Чернівці: ТОВ “Видавництво “Наші книги”, 2010. 616 с.
3. Балух В.О., Коцур В.П. Культура ранньомодерної Європи. Харків, 2017. 495 с.
4. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка и капитализм. В 3 т. М., 1986–1992.

⁴ Деталізований список літератури до дисципліни та літературу до кожної теми див. в методичці Кеда М.К. Історія країн Європи та Америки доби Середньовіччя та раннього Нового часу. Пакет інформаційних матеріалів. – Чернівці, 2020 – 60 с. https://drive.google.com/file/d/1kCBz_OSP4jcl4CTyhWmDgovP_-IS_Df3/view?usp=sharing

5. Василевський В. Лекції по історії Середніх віків. Спб.: Алтея, 2008. 646 с.
6. Войтович Л., Козак Н., Овсінський Ю., Чорний М. Medium aevum; Середні віки. Підручник для історичних спеціальностей ВУЗів / За ред. Л. В. Войтовича. – Львів: Тріада Плюс, 2010. 502 с.
7. Жак Ле Гофф. Цивілізація середньовікового Запада. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. 560 с.
8. История средних веков: В 2 т. Учебник / Под ред. С.П.Карпова. Т 1. М: Изд-во Моск. ун-та; Изд-во «Высшая школа», 2003. 640 с.; Т. 2. 432 с.
9. Крижановська О., Крижановський О. Історія середніх віків: Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій. К.: Либідь, 2006. 368 с.
10. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним. К.: Наш формат, 2018. 488 с.
11. Харари Ю.Н. Sapiens. Краткая история человечества. М.: Синдбад, 2020. 512 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

<http://www.vostlit.info/>

<http://historic.ru/lostcivil/>

<http://historic.ru>

<http://www.humanities.edu.ru/>

http://www.countries.ru/library/middle_ages/index.htm

<http://www.architektura.com/> <http://www.tambov.fio.ru/vjpusk/vjp002/zabot/20/titul.htm>

www.archaeology.ru

www.archive.org/bookmarks/Alib

<http://www.hist.nsu.ru/ER/sources.htm>

<http://www.hrono.ru/> (Хронология).

<http://scientist.nm.ru/allbottles.html>

<http://artclassic.edu.ru/>

http://www.countries.ru/library/middle_ages/index.htm

<https://arzamas.academy/uni/eastwest/>

<https://arzamas.academy/courses>

Відеоматеріали:

Парусный флот в мировой истории <https://www.youtube.com/watch?v=Jx7P9LbgkL8>

Юваль Ной Харари. Чим пояснюється становлення людства? TED

[Yuval Noah Harari What explains the rise of humans](https://www.ted.com/talks/yuval_noah_harari_what_explains_the_rise_of_humans)

https://www.ted.com/talks/yuval_noah_harari_what_explains_the_rise_of_humans

The history of chocolate https://www.ted.com/talks/deanna_pucciarelli_the_history_of_chocolate

A brief history of alcohol

https://www.ted.com/talks/rod_phillips_a_brief_history_of_alcohol#t-179709

The dark history of bananas

https://www.ted.com/talks/john_soluri_the_dark_history_of_bananas

A brief history of chess https://www.ted.com/talks/alex_gendler_a_brief_history_of_chess

Why medieval politics was nothing like Game of Thrones

https://www.ted.com/talks/maria_golubeva_why_medieval_politics_was_nothing_like_game_of_thrones

A brie(f) history of cheese

https://www.ted.com/talks/paul_s_kindstedt_a_brie_f_history_of_cheese#t-315632